

Madde Kullananlarda Cezaevi Yaşantısı

E. Cüneyt EVREN*, Kültegin ÖGEL**, Duran ÇAKMAK**

Amaç: Cezaevi yaşantısı, madde kullananlar arasında sıklıkla gözlenen ve en az kendileri kadar toplumu da etkileyen bir problemdir. Bu çalışmada, geçmişte cezaevi yaşantısının varlığına göre madde kullanan kişilerin sosyodemografik özellikleri ve madde kullanımına bağlı belirli özelliklerini karşılaştırmak amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışma kapsamına Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Alkol Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi (AMATEM) kliniğinde 1997 ila 2000 tarihleri arasında yatarak tedavi gören 1242 olgu alınmış, olgulara yarı yapılandırılmış ve madde kullanım özelliklerini de kapsayan sosyodemografik form uygulanmıştır.

Bulgular: Olguların %33.2'si en az bir kez cezaevi yaşantısı olduğunu bildirmiştir. Cinsiyet farkına bakıldığında erkeklerin %34.6'sında cezaevi yaşantısı bulunur iken, kadınlarda bu oran %14.4 idi. Cezaevi yaşantısı olanlarda evli olma (%34) ya da boşanmış, ayrı ve dul olma oranları (%11), cezaevi yaşantısı olmayanlarda ise bekar olma (%65.2) oranı yüksekti. İşsizlik cezaevi yaşantısı olanlarda (%54.3), cezaevi yaşantısı olmayanlara (%48) göre fazlaydı. Öğrenim durumu açısından değerlendirme yapıldığında cezaevi yaşantısı olmayanlarda lise ve üniversite eğitimi görmüş olma oranı %27 iken, bu oran cezaevi yaşantısı olanlar için %15.5 olarak bulundu. Cezaevi yaşantısı olmayan olguların %70.6'sı madde kullanımı nedeniyle hafif sağlık sorunları yaşadıkları, cezaevi yaşantısı olan olguların %34.5'inin ise orta yoğunlukta sağlık sorunları yaşadıkları saptandı. Cezaevi yaşantısı olmayanların ailesinde bağımlılık derecesinde alkol kullanımı oranı %20.2, madde kullanım oranı %7.8, cezaevi yaşantısı olanların ailesinde bağımlılık derecesinde alkol kullanımı oranı %19.4, madde kullanımı oranı ise %13.5 olarak bulundu. Tercih maddesine göre değerlendirme yapıldığında, cezaevi yaşantısı olanların %51.6'sını eroin kullananlar, %21.8'ini uçucu kullananlar, %16.1'ini ise esrar kullananlar oluşturmaktaydı. Maddeyi ilk kullanma yaşı cezaevi yaşantısı olmayanlarda cezaevi yaşantısı olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksekti. Madde kullanım süresi açısından değerlendirme yapıldığında cezaevi yaşantısı olanların (14,2±8.9) madde kullanım süresi, cezaevi yaşantısı olmayanlara (9.06±7.7) göre uzundu.

Sonuç: Madde kullananlar arasında kendi bildirimleri ile cezaevi yaşantısı yüksek orandadır. Cezaevi yaşantısı olan olgularda erkek cinsiyeti, bekar olma, anne-baba ile yaşama, işsizlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, ailede madde kullanımı, madde kullanımına bağlı sağlık, sosyal ve yasal sorunlar yaşama, madde etkisindeyken tehlikeli ve zarar verici davranışların bulunması, ilk madde kullanma yaşının erken ve madde kullanma süresinin uzun olması ve tercih maddesinin eroin ve esrar olması yüksek oranda saptandı. Bu popülasyonda hem madde kullanımı hemde suça yönelik davranış için tedavi yöntemleri birlikte uygulanmalıdır.

Anahtar kelime: Madde kullanımı, suç, cezaevi

* Uzm. Dr. ** Doç. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği

GİRİŞ

Madde kullanımının kişinin kendisi çevresi ve hatta toplum için bir çok olumsuz sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Bu olumsuz sonuçlardan belkide en önemlilerinden biri yaşanan adli sorunlardır. Madde kullananlar arasında suç işleme ve yasalara karşı gelme davranışı sıklıkla gözlenmektedir (Akcan ve ark. 1999, Lightfoot ve Hodgins 1988).

Yabancı literatürdeki çalışmalarda madde kötüye kullanımını ile suç davranışı arasında bağlantı kurulmuştur. Geleneksel görüş ise madde kullanımının suç davranışına yol açtığı şeklindedir (Milgram 1993, Risser ve ark. 1995, Trezza ve Popp 2000). Çalışmalarda madde kötüye kullanımının psikiyatrik hastalıklara, davranış bozuklukları ve şiddet tutumlarının gelişimine yol açtığı (Soyka 2000) ve dolayısıyla madde bağımlılarının suç işleme sıklıklarının normal populasyon değerlerinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu (Sinha ve Easton 1999) ile ri sürülmüştür.

Madde kullanımı sıklığı ile şiddet arasında ergenlik boyunca da bağlantılar güçlüdür (White ve ark. 1999, Durant ve ark. 2000). Ancak madde kullanımının suça ya da suç işlemek için motivasyona yol açtığı gösterilememiş (Milgram 1993) ve madde kullanımı ile suç arasındaki ilişkinin gerçek doğası net olarak ortaya konamamıştır (Trezza ve Popp 2000). Madde kullanımı ve suç işleminin bazı bireylerde ilişkili olduğu ama diğerleri için böyle bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna varan çalışmalar da vardır (Byqvist 1999).

Yasalar, tıbbi zorunluluklar dışında bağımlılık yapıcı maddelerin imalini, satılmasını, taşınmasını ve kullanılmasını yasaklamıştır (Alpay ve ark 1995, Akcan ve ark. 1999). Dolayısıyla madde kullanan kişi madde kullanımıyla birlikte doğrudan suç işliyor sayılmaktadır. Bağımlıların veya ağır kullanıcıların bu alışkanlıklarını karşılıklı olarak suç işledikleri bildirilmiştir (Nurco 1987) Yapılan çalışmalarda suçların niteliğine bakarsak, suç işleyen madde kullanıcılarının %51'inin (Alpay ve ark. 1995), diğer bir çalışmada %60'ının (Tamar ve ark. 1997), madde bulundurma ve madde kullanımıyla ilişkili suçu işlediği görülmektedir. Madde kullanan mahkumlar arasında yapılan çalışmaların birinde suçların %59'unun (Kokkevi ve ark. 1993), diğerinde %58.6'sının (Akcan ve ark. 1999), madde kullananlar arasında yapılan bir çalışmada ise cezaevi yaşantısı öyküsünün %31'inin (Ögel ve ark. 1999) narkotik suçlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Madde kullanma ihtiyacı basit bir şekilde suça neden olmamakta, suç ve madde kullanımı birbirini etkiler görünmektedir (Hamersley ve ark. 1989). Viena'da 1992 senesinde madde ile ilişkili 117 ölüm vakasının incelendiği bir çalışmada geleneksel görüşün aksine, madde kullanımının suça eğilimli davranışın bir parçası olduğu, ancak suça neden olmadığı sonucuna varılmıştır (Risser ve ark. 1995).

Gerek suç öncesi madde kullanım öyküsü, gerekse suç anında madde etkisinde olma özelliği, suç ve suça yönelimi artırmaktadır (Akcan ve ark. 1999, Lightfoot ve Hodgins 1988). Suç oranlarında madde kullanımı sonrası artma olduğu görülmektedir. Madde kullanan mahkumlar üzerinden yapılan bir çalışmada olguların yarısından fazlasında suç işleme davranışının eroin kullanmaya başladıktan sonra geliştiği saptanmıştır (Kokkevi ve ark. 1993). Benzer şekilde ülkemizde yapılan diğer bir çalışmada madde kullanımı öncesi yasalarla sorun yaşayanların oranı %25 iken madde kullanımı sonrasında bu oran %65 olarak bulunmuştur (Ögel ve ark. 1999).

Madde kullanımı ile ilgisi olmayan suçların incelenmesi ise, madde kullanımı ile suç arasında açık bir ilişki olduğunu göstermektedir (Akcan ve ark. 1999). Adli sağlık kurulunca eroin bağımlısı olduklarına dair rapor düzenlenen 113 hastanın %40.7'sinin uyuşturucu dışı suç işlediği belirlenmiştir (Saygılı ve Özden 1991). Öte yandan madde bağımlıların %33.3'ü yasal olmayan gelirleri olduğunu belirtmişlerdir (Tamar ve ark. 1997). Diyarbakır'da yapılan bir çalışmada ise madde kullananların, en çok hırsızlık, adam yaralama gibi suçlar olmak üzere %79'unun madde ile ilgisiz suç işlemiş oldukları saptanmıştır (Sır ve ark. 1998).

Madde kullanımı, suç ve kişilik bozuklukları ilişkisini araştıran çalışmalar da bulunmaktadır. Suç işlemleri madde kullanımından önce olanların daha genç olduğu, daha fazla şiddet içeren suç işledikleri ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu (ASKB) tanısı aldıkları belirlenmiştir (Kaye ve ark. 1998). Özellikle ASKB olmak üzere kişilik bozukluğu tanısı almış olma, madde bağımlılarınin tedavi öncesindeki bir yıl içinde suça yönelik davranışlarıyla bağlantılı olduğu bildirilmiştir (Herenandez ve ark. 2000).

Literatürde madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların önemli bir bölümünü cezaevinde yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. İngiltere'de 1992 yılında 1751 hükümlü üzerinde yapılan bir çalışmada, ol-

guların 755'inin (%43) madde kullandığı tespit edilmiştir (Maden ve ark. 1992). Yine 1992 yılında madde kullanan 294 mahkum üzerinden yapılan diğer bir çalışmada ise madde kullananlarda suç işleme için risk faktörleri olarak; cinsiyet, birden fazla madde kullanma, birden fazla cezaevine girme, işsizlik ve düşük eğitim seviyesi bulunmuştur (Kokkevi ve ark. 1993). Yakın zamanda yapılan bir çalışmada ise, olguların %57.5'inin yaşamlarının bir döneminde, %51'inin ise halen bazı maddelere bağımlı olduğu bulunmuştur (Lo ve Stephens 2000). Başka bir çalışmada da cinsel suç işlemiş olan mahkumlarda alkol kötüye kullanımı, cinsel olmayan suçlar işlemiş olanlarda ise alkol dışı psikoaktif maddeleri kötüye kullanım daha fazlaydı (Abracen ve ark. 2000). Modestin ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada ise, tedavi için başvurmuş 39 madde bağımlısı hastanın %74'ünde suç dosyası olduğu bulunmuştur (Modestin ve Rigoni 2000).

Ülkemizde yapılan çalışmalar genellikle tedavi için başvuran madde kullanıcıları arasında suç oranlarını değerlendiren çalışmalardır. 253 erkek ve 12 kadın madde kullanan hastanın değerlendirildiği bir çalışmada hastaların %60.3'ünün cezaevi yaşantısı olduğu saptanmıştır (Dudular 1991). Uçucu madde bağımlısı 81 kişiyle yapılan bir araştırmada %61.7'sinin yasal bir sorunu olduğu görülmüştür (Demirbek 1991). Madde kullanıcıları arasında suç kaydı olmayanların oranı %68 iken, bu oran kullanmayanlarda %98.7, cezaevine girmeyenlerin oranı ise kullananlarda %62.7, kullanmayanlarda %97.3 bulunmuştur (Ergil 1993).

AMATEM'de yapılan bir çalışmada 46 erkek 4 kadın 50 madde kullanan hastanın %58'inin geçmişlerinde hapis deneyimi olduğu saptanmıştır (Kılıçaslan 1995). Aynı merkezde yapılan ve 91 ila 95 seneleri arasında bu merkeze başvuran hastaları kapsayan diğer bir çalışmada 2180 madde bağımlısı arasında %77'si hayatlarının bir döneminde en az bir kez suç işlediği belirlenmişken (Alpay ve ark. 1995), aynı veriler başka bir proje kapsamında değerlendirildiğinde, suç oranı %55.7 olarak saptanmıştır. Oranlar arasındaki bu farkın, ikinci çalışmanın hastaların tekrarlayan yatışlarına ait verileri değerlendirme dışında bırakılarak yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Akvardar ve ark. 1996). Sadece opioid bağımlılarıyla yapılan bir araştırmada, 100 opioid kullanan kişiden %24'ünün yasal bir sorun yaşadığı gösterilmiştir (Kuru 1997). Türkiyede 10 ilde yapılan ve 369 madde kullanıcıını kapsayan çalışmada cezaevi yaşantısı

olanlar olguların yarısını oluşturmaktadır (Ögel ve ark. 1999).

Bu çalışmada yatarak tedavi olan madde kullanan kişilerin geçmişinde cezaevi yaşantısının varlığı ve cezaevi yaşantısının varlığına göre sosyodemografik özelliklerin ve madde kullanımıyla ilgili belirli özelliklerin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın kapsamına, Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesindeki AMATEM (Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Araştırma Merkezi) kliniğine 1997 ile 2000 yılları arasında yatan hastalar alınmıştır. Hastalarla iki hemşire birebir görüşme yaparak, sosyodemografik ve alkol ve madde kullanım özelliklerine yönelik hazırlanmış soru formunu uygulamışlardır. Hastalara ait veriler bilgisayara girildikten sonra aynı yıl içinde birden fazla olan yatışlardan sadece son yatış çalışma kapsamına alınmış ve daha önceki yatışlara ait veriler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra madde kullanan toplam 1242 farklı olguya ait veriler SPSS for Windows 8.0 programında istatistiksel değerlendirmeye alınmıştır. İstatistiksel değerlendirmeler için ki-kare ve t testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan olguların 409'unun (%33.2) en az bir kez olmak üzere cezaevi yaşantısı olduğu saptanmıştır. Cezaevi yaşantısı olanların 255'i (%62.3) bir kez, 64'ü (%15.6) iki kez, 35'i (%8.6) üç kez ve 55'i (%13.4) dört ve daha fazla kez cezaevi yaşantısı olduğunu bildirmişlerdir. Cezaevi yaşantısı olmayanlarda (n=828) yaş ortalaması (27.38±9.14) cezaevi yaşantısı olanlara (n=414) (31.6±10.24) göre yüksekti (t=-7.384, p <0.0001).

Cinsiyet farkına bakıldığında erkeklerin %34.6'sında cezaevi yaşantısı bulunur iken, kadınlarda bu oran %14.4 idi. Cezaevi yaşantısı olmayanlarda anne ve babayla yaşayanların oranları (%54.5) cezaevi yaşantısı olanlara göre yüksek iken, cezaevi yaşantısı olanlarda eşyle (%31) ya da yalnız (%14) yaşayanların oranları yüksekti. Cezaevi yaşantısı olanlarda evli olma (%34) ya da boşanmış, ayrı ve dul olma oranları (%11), cezaevi yaşantısı olma-

yanlarda ise bekar olma (%65.2) oranı yüksekti (Tablo 1).

İşsizlik cezaevi yaşantısı olanlarda (%54.3), cezaevi yaşantısı olmayanlara (%48) göre fazlaydı. Cezaevi yaşantısı olmayanların %26.2'si halen aktif çalışıyor iken, cezaevi yaşantısı olanlarda çalışmama ya da hiç çalışmamış olma oranı %64.9 olarak bulundu. Cezaevi yaşantısı olmayanlarda %12.8'i memur ya da kurum, %17.7'si SSK sevkiyle başvurmuş iken, cezaevi yaşantısı olanlarda ücretsiz ya da yeşil kart ile (%44) başvurma oranları

yüksekti (Tablo 1).

Öğrenim durumu açısından değerlendirme yapıldığında cezaevi yaşantısı olmayanlarda lise ve üniversite eğitimi görmüş olma oranı %27 iken, bu oran cezaevi yaşantısı olanlar için %15.5 olarak bulundu (Tablo 1). Benzer şekilde öğretim gördükleri yıl sayısı ortalaması da cezaevi yaşantısı olmayanlarda (n=799) (7,56±3,7), cezaevi yaşantısı olanlara (n=395) (6,57±2,96) göre yüksek olarak bulundu (t= 5.58, p <0.0001).

Tablo1: Cezaevi yaşantısı olan ve olmayan olguların sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması

	Cezaevi yaşantısı yok		Cezaevi yaşantısı var		X ²	SD	p
	n	%	n	%			
Cinsiyet *					17,603	1	<0.0001
Kadın	89	85.6	15	14.4			
Erkek	744	65.4	394	34.6			
Kiminle yaşıyor					14,987	3	0.002
Yalnız	73	8.8	57	14			
Ana-baba	452	54.5	181	44.6			
Eşiyle	215	25.9	126	31			
Diğer	90	10.8	42	10.3			
Medeni durum					13,968	2	0.001
Evli	233	28	139	34			
Bekar	542	65.2	225	55			
Boşanmış, ayrı, dul	56	6.7	45	11			
Mesleği					27,842	5	<0.0001
İşsiz	365	48	208	54.3			
Öğrenci	46	6	8	2.1			
Memur	58	7.6	7	1.8			
İşçi	134	17.6	64	16.7			
Ticaret, İmalat, işporta, diğer	147	19.3	90	23.5			
Emekli	11	1.4	6	1.6			
Çalışma durumu					30,466	4	<0.0001
Devam ediyor	218	26.2	58	14.3			
6 aydır ara	86	10.3	41	10.1			
Hiç çalışmıyor	415	49.9	264	64.9			
İş buldukça çalışıyor	72	8.7	27	6.6			
Diğer, Emekli	41	4.9	17	4.2			
Öğrenim durumu					39,274	5	<0.0001
Okur yazar değil	15	1.8	20	4.9			
Okur yazar	27	3.2	27	6.6			
İlk	390	46.8	219	53.7			
Orta	176	21.1	79	19.4			
Lise	175	21	57	14			
Üniversite	50	6	6	1.5			
Sosyal güvence					25,787	3	<0.0001
Memur, kurumca	91	12.8	28	7.5			
SSK	126	17.7	38	10.2			
Yeşil kart 2022, ücretsiz	225	31.7	164	44			
Ücretli	268	37.7	143	38.3			

* Odds Ratio (İhtimaller Oranı) =3.14 (CI: %95 güven sınırları)

Tablo 2: Madde kullanımı ile ilgili özellikler

	Cezaevi yaşantısı yok		Cezaevi yaşantısı var		X2	SD	P
	n	%	n	%			
Sağlık sorunları					22.091	3	<0.0001
Yok	56	6.8	18	4.4			
Hafif	584	70.6	249	60.9			
Orta	184	22.2	141	34.5			
Yaşamı tehdit edici	3	0.4	1	0.2			
Sosyal sorunlar					44.519	3	<0.0001
Yok	41	4.9	9	2.2			
Hafif	91	10.9	27	6.6			
Orta	402	48.3	147	35.9			
Ağır	298	35.8	226	55.3			
Yasal sorunlar					727.813	3	<0.0001
Yok	462	55.7	51	12.5			
Hafif	40	4.8	12	2.9			
Orta	296	35.7	32	7.9			
Ağır	31	3.7	312	76.7			
Tehlikeli ve zarar verici davranış					14.436	2	0.001
Yok	459	55.1	207	50.7			
Tehlikeli + zarar -	117	14	36	8.8			
Tehlikeli + zarar+	257	30.9	165	40.4			

Cezaevi yaşantısı olmayan olguların %70.6'sı madde kullanımı nedeniyle hafif sağlık sorunları yaşadıkları, cezaevi yaşantısı olan olguların %34.5'inin ise orta yoğunlukta sağlık sorunları yaşadıkları saptanmıştır. Madde kullanımına bağlı sosyal sorunlar cezaevi yaşantısı olmayan olguların %48.3'ünde orta derecede olduğu gözlenirken, cezaevi yaşantısı olanların %55.3'ünde ağır derecede olduğu gözlemlendi. Benzer şekilde yasal sorunları ağır derecede yaşama cezaevi yaşantısı olanlarda (%76.7) cezaevi yaşantısı olmayanlara (%3.7) göre daha yüksek oranda gözlemlendi. Ayrıca cezaevi yaşantısı olanlarda (%40.4) madde etkisinde tehlikeli ve zarar verici davranışların olması, cezaevi yaşantısı olmayanlara (%30.9) göre daha fazlaydı (Tablo 2).

Tedaviye başvurmadan madde kullanmadıkları dönemlerin olması açısından cezaevi yaşantısı olmayan grup (n=322, %38.7) ile cezaevi yaşantısı olan grup (n=152, %37.2) benzerlik gösteriyordu (x²:0.26, SD:1, p=0.61). Daha önce alkol ya da madde kullanımı nedeni ile tıbbi yardım alma açısından değerlendirildiğinde, cezaevi yaşantısı olan olguların (n=245, %59.9) cezaevi yaşantısı olmayan olgulara (n=393, %47.2) göre daha fazla yardım aldıkları saptandı (x²:17.78, SD:1, p<0.0001) (Odds Ratio (İhtimaller oranı): 1.67). Cezaevi yaşantısı

olmayan olguların 199'unda (%23.9) intihar girişimi öyküsü varken, cezaevi yaşantısı olanların 114'ünün (%29.9) geçmişinde intihar girişimi öyküsü vardı. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi (x²:2.31, SD:1, p=0.13).

Sigara kullanımı cezaevi yaşantısı olanlarda (%91.2) diğer gruba göre (%87.2) daha fazlaydı. Cezaevi yaşantısı olmayanlarda birinci derece akrabalarda alkol veya madde kullanımı bulunan kişilerin olma oranı %52.8 iken, bu oran cezaevi yaşantısı olanlarda %53.7 idi. Cezaevi yaşantısı olmayanların ailesinde bağımlılık derecesinde alkol kullanımı oranı %20.2, madde kullanım oranı %7.8, cezaevi yaşantısı olanların ailesinde bağımlılık derecesinde alkol kullanımı oranı %19.4, madde kullanımı oranı ise %13.5 olarak bulundu (Tablo 3).

Tercih maddesine göre değerlendirme yapıldığında, cezaevi yaşantısı olanların %51.6'sını eroin kullananlar, %21.8'ini uçucu kullananlar, %16.1'ini ise esrar kullananlar oluşturmaktaydı. İlk kullanılan maddeye bakıldığında ise, ilk kullandığı madde esrar olanlar cezaevi yaşantısı olanların %45.2'sini, benzodiazepin olanlar %20.5'ini alkol olanlar ise %17.1'ini oluşturduğu saptandı (Tablo 4).

Maddeyi ilk kullanma yaşı cezaevi yaşantısı olma-

Tablo 3: Sigara kullanımı ve ailede alkol ve madde kullanımı

	Cezaevi yaşantısı yok		Cezaevi yaşantısı var		X2	SD	p
	n	%	n	%			
Sigara*					4.402	1	0.036
Kullanmıyor	107	12.8	36	8.8			
Kullanıyor	726	87.2	373	91.2			
Ailede alkol madde					3.058	2	0.217
Yok	328	39.4	168	41.2			
1.derece	439	52.8	219	53.7			
2.derece	65	7.8	21	5.1			
Ailede alkol					2.436	2	0.296
Yok	343	41.3	187	45.8			
Bağımlılık -	320	38.5	142	34.8			
Bağımlılık+	168	20.2	79	19.4			
Ailede madde **					10.129	2	0.006
Yok	758	91.2	348	85.5			
Bağımlılık-	8	1	4	1			
Bağımlılık+	65	7.8	55	13.5			

Odds Ratio (İhtimaller Oranı) =*1.53, **1.76 (Veriler yok var şeklinde dikotomik olarak değerlendirilmiştir.)
(CI: %95 güven sınırları)

Tablo 4: Tercih maddesine ve ilk kullandığı maddeye göre cezaevi yaşantısının varlığı

	Cezaevi yaşantısı yok		Cezaevi yaşantısı var		X2	SD	p
	n	%	n	%			
Tercih maddesi					47.726	4	<0.0001
Eroin	310	37.2	211	51.6			
Esrar	88	10.6	66	16.1			
Bezodiazepin	87	10.4	28	6.8			
Uçucular	265	31.8	89	21.8			
Diğer	83	10	15	3.7			
İlk kullanılan madde					63.566	5	<0.0001
Alkol	127	15.2	70	17.1			
Eroin	93	11.2	49	12			
Esrar	233	28	185	45.2			
Bezodiazepin	60	29.5	16	20.5			
Uçucular	246	7.2	84	3.9			
Diğer	74	8.9	5	1.2			

yanlarda (n=830) (18.32±7,4) cezaevi yaşantısı olanlara (n=407) (17.42± 5.95) göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksekti (t=2.14, p=0.032). Yoğun kullanmaya başlama yaşı ise cezaevi yaşantısı olmayanlarla (n=829) (22,14± 8,16) olanlar (n=408) (22.43±8,14) arasında ben-

zerlik gösteriyordu (t=-0.601 p=0.55). Madde kullanım süresi açısından değerlendirme yapıldığında cezaevi yaşantısı olanların (n=403) (14,28±8.95) madde kullanım süresi, cezaevi yaşantısı olmayanlara (n=825) (9.06±7.71) göre uzundu (t=-10.553, p<0.0001).

TARTIŞMA

Madde kullananların suç işlemeye yönelik davranışları madde kullananlara olan olumsuz bakış açısını pekiştirmekte, toplumdan daha da uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Belkide bu durum madde kullanan kişiyi suç işlemeye yönlendirmektedir. Sonuçta madde kullanımıyla suç arasında neden sonuç ilişkisi ne yönde olursa olsun, tüm madde kullananlar suç işlememekte ve cezaevi yaşantısı bulunmamaktadır. Madde kullanan popülasyonda suç işlemeye etken olabilecek sebepleri saptamak önemlidir.

Çalışma kapsamına alınan olguların %33.2'si en az bir kez olmak üzere cezaevi yaşantısı olduğunu bildirmişlerdir. Cezaevi yaşantısı olanların %37.7'si iki ya da daha fazla kez cezaevi yaşantısı olduğunu bildirmişlerdir. Literatürde birden fazla cezaevine girmenin madde kullananlarda suç işleme için risk faktörlerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Kokkevi ve ark. 1993). Madde kullanımı nedeni ile yasalarla sorun yaşadıklarını bildirenlerin oranı ise %58.4'dü. Bu oranlar literatürdeki birçok çalışma ile benzerlik gösterirken (Akvardar ve ark. 1996, Ögel ve ark. 1999), kimi çalışmadaki oranlardan küçük (Sır ve ark. 1998), kimi çalışmalardaki oranlardan da yüksek (Kuru 1997) olarak değerlendirilmiştir. Çalışmalara alınan popülasyonların ve olgu sayılarındaki değişikliklerin bu farklara neden olduğu düşünülmüştür.

Madde kullanan olgular üzerinde yapılan çalışmalarda, çalışmamızla benzer şekilde, suç oranının kadınlarda erkeklere göre çok daha düşük olduğu saptanmıştır (Pektaş ve ark. 1994, Byqvist 1999). Kadın olguların suç işlemleri daha ileri yaşlarda olmakta, daha az şiddet içeren suç, daha fazla madde ile ilişkili suçlar işlemektedirler (Byqvist 1999). Cinsiyeti madde kullananlarda suç işleme için risk faktörü olarak değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır (Kokevi ve ark. 1993).

Ülkemizde cezaevinde yapılan bir çalışmada, beklenenin aksine madde kullanan tutuklularda evli olma oranının yüksek olduğu görülmüş ve bu durum örneklemin çoğunluğunun geleneksel geniş aileden gelmiş olması ile açıklanmıştır (Akcan ve ark. 1999). Çalışmamızda da cezaevi yaşantısı olanlarda evli olma ve eşiyile birlikte yaşama oranları yüksek olmakla beraber bekar olma ve anne-babayla yaşama oranları daha yüksekti. Bu farklılık her iki çalışmaya alınan popülasyonların farklı olmasından ve diğer çalışmada alkol kullanan olguların da çalışma kapsamına alınmasından kaynaklanıyor olabilir.

İşsiz olma ve çalışmama ya da hiç çalışmamış olma oranları ile yatışlarının ücretsiz olması oranları cezaevi yaşantısı olanlarda yüksek olarak bulundu. Madde kullananlar arasında işsizlik oranının yüksek olmasının nedenlerinden biri toplumun madde kullananlara bakış açısı olabilir. Kısa sürede toplum tarafından tanınan ve damgalanan bu kişilere kimse iş vermemektedir. Herhangi bir işte çalışmayan madde kullanıcıları, geçimlerini sağlamak için daha çok hırsızlık, yankesicilik, ev eşyalarını satma gibi yollarla para sağladıklarını bildirmişlerdir (Sır ve ark. 1998). Ya da madde kullanımı nedeniyle iş performansı giderek düşen ve ekonomik kriz içine giren kişi ihtiyacı olan maddeyi temin edebilmek için suç işlemeye hazır hale gelmektedir (Alpay ve ark. 1995) Madde kullananlarda suç işleme açısından işsizlik risk faktörü olarak görülmektedir (Kokevi ve ark. 1993).

Öğrenim durumu açısından değerlendirme yapıldığında cezaevi yaşantısı olanlarda lise ve üniversite eğitimi görmüş olma oranı cezaevi yaşantısı olan gruba göre düşüktü. Öğrenim gördüğü yıl sayısı ortalaması değerlendirildiğinde de benzer şekilde cezaevi yaşantısı olanlarda cezaevi yaşantısı olmayanlara göre düşük olarak bulundu. Bu bulgular literatür bilgileriyle uyumludur (Akcan ve ark. 1999, Kokkevi ve ark. 1999). Eğitimin düşüklüğü madde kullananlarda suç işleme için risk faktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Kokevi ve ark. 1993). Eğitim düzeyi ne kadar yüksekse suç ve suça yönelim de o oranda azalmaktadır. Eğitime az yatırım yapmak ve okula bağlılığın az olması suç ve suça yönelimi arttırmaktadır (Akcan ve ark. 1999).

Kişinin yakın çevresinde alkol ya da madde kullanımının bulunması, kişinin madde kullanımını doğal karşılamasına, maddeye ulaşılabilirliği kolaylaştırmasına ve madde kullanımına daha erken yaşlarda başlamasına neden oluyor olabilir (Evren ve ark. 2000). Çalışmamızda cezaevi yaşantısı olanların ailesinde de bağımlılık derecesinde madde kullanımının yüksek oranda olduğu bulunmuştur. Ailede suça yönelik davranış ve madde kullanımının varlığı, ergenlerde suça yönelik davranış ve madde kullanımı için risk faktörleri olarak görülmektedir (Milgram 1993, Durant ve ark. 2000). Aile içinde madde kullanımı yine aynı aile içine suç oranının artmasına neden oluyor olabilir. Ayrıca ailede alkol ve madde kullanımının fazla olması madde kullanıcılarının ailelerinden alabilecekleri desteği azaltarak suça yönelik davranış için riski artırıyor olabilir.

Madde kötüye kullananların yaşayış şekli, yaşamlarının tüm alanlarında problemleri kötüleştirmekte ve sosyal olarak parçalanmalarına katkıda bulunmaktadır (Johnsson ve Fridell 1997). Çalışmamızda da cezaevi yaşantısı olanların madde kullanımına bağlı sosyal sorunları ağır derecede yaşadıkları bulunmuştur. Sosyal olarak dışlanan ve yardım alamayan bu kişilerin suça yönelmesi beklenebilir.

Madde kullanımına bağlı yasal sorunları cezaevi yaşantısı olanların ağır derecede yaşıyor olması, cezaevi yaşantılarının önemli bir bölümünün madde ile doğrudan ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bazı maddelerin kimyasal etkileri saldırgan davranış ile ilişkilendirilmiştir (Lo ve Stephens 2000), ve maddelerin etkileri dolayısıyla kişiler doğrudan ya da dolaylı olarak yeni bir takım suç işlemeye yönelmektedir (Alpay ve ark. 1995). Çalışmamızda cezaevi yaşantısı olan grupta madde etkisindeyken tehlikeli ve zarar verici davranışları yüksek oranda gözlenmesi bu literatür bilgisi ile uyumludur.

Ülkemizde yapılan diğer bir çalışma ile benzer şekilde, eroin ve esrar kullananların cezaevi yaşantısı olma oranları yüksekti (Ögel ve ark. 1999). Yurtdışı kaynaklı cezaevinde yapılan çalışmalara göre en çok problem oluşturan, kötüye kullanılan ve bağımlıların tedaviye ihtiyaçları olduğunu bildirdikleri maddeler eroin ve kokaindir (Kokkevi ve ark. 1993, Lo ve Stephens 2000). Ülkemizde cezaevinde yapılan bir çalışmada ise cezaevi öncesi yaşamlarında mahkumların, üçte birine yakınında esrar ve üçte birinden daha fazlasında karışık madde kullanımını öyküsü bildirilmiştir (Akcan ve ark. 1999). Cezaevi yaşantısı olanların önemli bir bölümünde ilk kullanılan madde esrar, alkol veya benzodiazepin olması, sıklıkla ilk kullanılan ve daha sonra diğer madde kullanımına geçiş için basamak olabilecek maddelerin ayrıca suça yönelik davranış içinde basamak oluşturabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda maddeyi ilk kullanma için belirlenen yaş ortalamaları daha önce AMATEM'de yatarak tedavi gören hastalar için saptanan ortalama maddeyi kullanmaya başlama yaşı olan 18.5 ile uyumludur (Akvardar ve ark. 1996). Maddeyi ilk kullanma yaşı ile beraber, maddeyi yoğun kullanma yaşının da aynı şekilde cezaevi yaşantısı olanlarda düşük olarak bulunması, bu grubun madde kullanımıyla ilgili sorunlarla daha erken başlamak zorunda kalıyor olabileceğini düşündürmektedir.

Yaş ortalamasının ve madde kullanım süresinin ceza-

evi yaşantısı olan grupta yüksek olması, diğer grubun yaşın ilerlemesi ve madde kullanım süresinin uzaması ile yaşantılarına suça yönelik davranış ve sonuçta hapis yaşantısı eklenebileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Madde üzerine yapılmış bir çok diğer çalışmada olduğu gibi çalışmamızın bazı sınırlılıkları vardır. Ek psikiyatrik tanıların değerlendirilmemiş olması, olguların kendi bildirimlerine dayanması ve AMATEM kliniğinde tedavi görenlerin çalışmaya alınması araştırmanın sınırlılıkları olarak görülebilir. Bu çalışmamızda elde edilen sonuçların belli bir kesim madde kullanıcılarını yansıtabileceği söylenebilir. Örneğin tedaviye hiç başvurmeyen madde kullanıcılarında ya da cezaevinde bulunan olgularda oranların daha farklı olması beklenebilir. Çalışmanın gücünü ise olgu sayısının yüksek olması sağlamaktadır.

SONUÇ

Eğitim düzeyinin yüksek oluşu madde kullanan kişileri suçtan koruyucu ve engelleyici faktör olarak görünmektedir (Akcan ve ark. 1999). Bu yüzden eğitime yatırımların artması gerekmektedir. Madde kullanan ergenlerde suç ve şiddetin fazla olduğu bilindiğinden bu riskli gruba koruyucu çabalar yönelmelidir (Milgram 1993, White ve ark. 1999). Velilerin ve birlikte yaşanan kişilerinde içine katıldığı önleme stratejileri, evde, okulda ve toplum içinde uygulamaya girmelidir (Milgram 1993).

Madde kötüye kullananların suça yönelme ihtimalinin yüksek olması gibi, çalışmalar suça ilişkili olan kişilerin madde kötüye kullanma riskinin yüksek olduğunu göstermektedir (Wellish ve ark. 1993). Madde kullanan suçluların tedavisinde madde kullanımı ve suç davranışının her ikisiyle birlikte başedilmesi gerekmektedir (Hamersley ve ark. 1989). Cezaevleri içinde yapılan ve madde kullanan suçlulara yönelik programlar faydalı olmaktadır (Dunnegan 1997). Eğer tedavisiz bırakılırlarsa, hem madde kullanımı hem de diğer suçları tekrar işleme oranları yüksektir. Bununla beraber, eğer bağımlı suçlular hapisanede yatarak tedavi edilirse, her iki tip suçları tekrar işleme oranları dramatik olarak azalır (Leshner 1997).

Madde kullanımı için tedaviye başvuran olguların madde kullanma ve suç işlemenin hangisinin önce başladığına dikkat etmek madde kullanımı ile suç arasındaki ilişkiyi belirlemede yardımcı olacaktır (Kaye ve ark. 1998). Tedavi için başvurmuş madde kullananların tedavi programlarının içinde suça yönelik davranışı azaltma-

ya yönelik ek programların bulunması gerekmektedir.

Madde kullanımı, kullandığı maddeyi bırakmak istemeyen ve madde kullanmaya devam eden kişilerin suç yaşamı içinde kalmalarına neden olacaktır. Bu, toplumun ve hatta sağlık sisteminin de madde kullananlara olumsuz bakış açısını pekiştirmektedir. Bu yüzden madde kullanımını önleme kadar, eğitim içerikli zarar azaltma politikalarının gündeme gelmesi hem madde kullanan kişi hem de toplum açısından önemlidir.

PRATİK TEMEL NOKTA

- Madde kullanan kişilerde suç işleme ve cezaevi yaşantısı yüksek orandadır.
- Erkek, bekar, aile ile yaşayan, maddeye erken başlayan, uzun süredir kullanan kişilerde cezaevi yaşantısı sık görülmektedir.
- Eroin ve esrar kullananlarda cezaevi yaşantısı daha yüksektir.
- Madde kullanımının tedavisinde suça yönelik önlemlerde gözönüne alınmalıdır.

YAZIŞMA ADRESİ

Dr. Cüneyt EVREN
Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları
Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Bakırköy - İSTANBUL

KAYNAKLAR

- Abracen J Looman J Anderson D (2000) Alcohol and drug abuse in sexual and nonsexual violent offenders. *Sex Abuse*. 12(4):263-74.
- Akcan A Engin Akcan FZ Samancı AY (1999) İstanbul Bayrampaşa Kapalı Cezaevindeki erkek adli tutuklu ve hükümlülerde cezaevi öncesi alkol ve madde kullanma sıklığı ve özellikleri. 35. *Ulusal Psikiyatri Kongresi Tam Metin Kitabı*. Trabzon, s.205-212.
- Akvardar Y Aral J Aytaçlar S ve ark (1996) Türkiye'de madde kullanımına ilişkin ikinci el verilerin değerlendirilmesi. *AMATEM*, 16-18.
- Byqvist S (1999) Criminality among female drug abusers. *J Psychoactive Drugs*, 31(4):353-62.
- Çakmak D Karalı A Akvardar Y Aral J Aytaçlar S Türkan A (1996) *Son beş yıl içinde AMATEM'e yatan madde bağımlılarının özellikleri* (yayınlanmamış rapor).
- Demirbek B (1991) *Uçucu madde bağımlılarının, uçucu madde kullanım, sosyodemografik ve psikiyatrik özelliklerinin incelenmesi*. Uzmanlık tezi, İstanbul.

- Dudular T (1991) *Psikoaktif madde kullanan hastalarda temel esaslar ve suç*. Uzmanlık tezi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul, s. 52.
- Dunnegan SW (1997) Violence, trauma, and substance abuse. *Journal of Psychoactive Drugs*. 29, 345-351.
- Durant RH Altman D Wolfson M Barkin S Kreiter S Krowchuk D (2000) Exposure to violence and victimization, depression, substance use, and the use of violence by young adolescents. *J Pediatr* ;137(5):707-13.
- DuRant RH Altman D Wolfson M Barkin S Kreiter S Krowchuk D (2000) Exposure to violence victimization, depression, substance use, and the use of violence by young adolescents. *J Pediatr*;137:707-13.
- Eren S (1992) *Opioid bağımlılarında DSM III R ikinci eksen komorbiditesi*. Uzmanlık tezi, 43-44, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul.
- Ergil D (1993) *Profile of drug addiction and resistance in Turkey*, UN report, Ankara.
- Hammersley R Forsyth A Morrison V Davies JB (1989) The relationship between crime and opioid use. *Br J Addict*, 84(9):1029-43.
- Hernandez-Avila CA Burleson JA Poling J Tennen H Rounsaville BJ Kranzler HR (2000) Personality and substance use disorders as predictors of criminality. *Compr Psychiatry*; 41(4):276-83.
- Johnsson E Fridell M (1997) Suicide attempts in a cohort of drug abusers: a 5-year follow-up study. *Acta Psychiatr Scand*; 96(5):362-6.
- Kaye S Darke S Finlay-Jones R (1998) The onset of heroin use and criminal behaviour: does order make a difference? *Drug Alcohol Depend*. 1:53(1):79-86.
- Kılıçarslan Z (1995) *Opioid bağımlılarında bilişsel işlevler ve risk faktörleri*. Uzmanlık tezi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul.
- Kokkevi A Liappas J Boukouvala V Alevizou V Anastassopoulou E Stefanis C (1993) Criminality in a sample of drug abusers in Greece. *Drug and Alcohol Dependence*, Ireland; 31, 111-12.
- Kuru L (1997) *Bir süreç olarak opioid bağımlılığı*. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Uzmanlık tezi, İstanbul.
- Leshner AI (1997) Addiction is a brain disease, and it matters. *Science* vol 278 , 45-47.
- Lightfoot LO Hodgins D (1988) A survey of alcohol and drug problems in incarcerated offenders. *Int J Addict* 23:688-706.

- Lo CC, Stephens RC (2000) Drugs and prisoners: treatment needs on entering prison. *Am J Drug Alcohol Abuse*; 26(2):229-45.
- Maden A, Swinton M, Gunn J (1992) A survey of pre-arrest drug use in sentenced prisoners. *British Journal of Addiction*, London; 87, 27-33.
- Milgram GG (1993) Adolescents, alcohol and aggression. *J Stud Alcohol*, Suppl, Sep;11:53-61.
- Modestin J, Berger A, Ammann RJ (1996) Mental disorder and criminality. Male alcoholism. *Nerv Ment Dis*, 184 (7):393-402.
- Modestin J, Rigoni H (2000) Criminality in female inpatients with substance use disorders. *Eur Addict Res*; 6(3):148-53.
- Nurco DN (1987) Drug addiction and crime: A complicated issue. *Br J Addict* 82:7-9.
- Ögel K, Tamar D, Evren C, Hızlan C (1999) Madde Kullanıcılarının Özellikleri, Türkiye'de Çok Merkezli Bir Araştırma (2. Aşama) *3P Dergisi* cilt:7 ek sayı:4 Aralık.
- Pektaş Ö, Pektaş A, Aytaçlar S, Aksoy S, Beyazyürek M (1994) Uyuşturucu kullanan kadınlar. *Second European Meeting on Migratory Prostitution*. 29 Mart-1 Nisan, İstanbul.
- Risser D, Bonsch A, Schneider B (1995) Does drug abuse lead to criminal behavior? An analysis based on criminal registers of 117 drug-related deaths, examined in 1992 at the Institute of Forensic Medicine in Vienna, Austria. *J Forensic Sci* May;40(3):378-8.
- Saygılı S, Özden SY (1991) Eroin bağımlılarının biyopsikososyal yönden araştırılması. *Psikofarmakolojide Yenilikler Sempozyumu*, GATA, s 100-104, İstanbul.
- Sinha R, Easton C (1999) Substance abuse and criminality. *J Am Acad Psychiatry Law* 27(4):513-26.
- Sır A, Özkan Ö, Bayram Y, Kan A (1998) Diyarbakır bölgesinde esrar ve eroin kullanıcılarının sosyodemografik özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 9(4):291-295.
- Soyka M (2000) Substance misuse, psychiatric disorder and violent and disturbed behavior. *Br J Psychiatry* 176:345-50.
- Tamar D, Kültegin Ö, Çakmak D (1996) *Uyuşturucu madde kullanımının aile üstüne etkisi*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi no: 99, s: 39.
- Trezza GR, Popp SM (2000) The substance user at risk of harm to self or others: assessment and treatment issues. *J Clin Psychol*; 56(9):1193-205.
- Wellisch J, Anglin MD, Prendergast ML (1993) Numbers of characteristics of drug using women in the criminal justice system: Implications for treatment. *Journal of Drug Issues*, 23(1):7-30.
- White HR, Loeber R, Stouthamer-Loeber M, Farrington DP (1999) Developmental associations between substance use and violence. *Dev Psychopathol*, Fall;11(4):785-803.

Prison Experience Among Drug Users

Cüneyt EVREN MD, Kültegin ÖGEL MD, Duran ÇAKMAK MD

Objective: Prison experience, that effects community as well as the drug user him/her self, frequently seen among drug using population. The aim of this study is to compare sociodemographic characteristics and characteristics that are related to drug use according to presence of prison experience.

Method: Semistructured sociodemographic form, which also included questions about substance use characteristics, have been applied to 1242 drug user who were inpatient treatment at the Bakırkoy State Hospital for Psychiatric and Neurological Disease alcohol and Drug Addiction and Treatment Center (AMATEM) in the years between 1997 and 2000.

Results: A total of 33.2% of the drug users reported having prison experience once or several times. Prison experience was more prevalent among males when we compared it with females. Prison experience was 34.6% among males and 14.4% among females. Prevalence of married (34%) or divorced (11%) were higher among drug users who experienced prison. Prevalence of singles were more prevalent among drug users (65.2%) who had no prison experience. Unemployment was slightly more prevalent (54.3%) among drug users with prison experience than who had not (48%). Drug users who had prison experience had less higher education level (27%) than others (15.5%). Mild general health problems due to drug use among drug users who had not prison experience, were 70.6%. 34.5% of group with prison experience had moderate general health problems due to drug use. Prevalence of alcohol dependence among parents of drug users experienced prison was 19.4% and drug use was 13.5%. On the other hand, prevalence of alcohol dependence among parents of drug users experienced prison was 20.2% and drug use was 7.8%. If we compared the choice of drug, in the group with prison experience heroin use was 51.6%, inhalant use was 21.8%, cannabis use was 16.1%. The average of age of first drug use was significantly higher among drug users experienced prison (18.3) than who had not prisoned before (17.4). The average duration of drug use was longer among drug users with prison experience (14.2 year) than who had not (9.06 year).

Conclusion: The rate of self-reported prison experience among drug users is high. In the group with prison experience male gender, living single or with family, unemployment, low educational status, drug use in family, having health social and criminal problems because of drug use, dangerous and harmful behaviour under the effect of drug use, age of first drug use, duration of use, heroin and cannabis use was higher. Treatment strategies must be planned for both drug use and criminal behavior for this population.

Key words: Drug abuse, crime, prison